

اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر کابل

بیژن اسحاق زی،^۱ داکتر سید کاظم حسینی،^۲ داکتر سید جعفر احمدی^۳

۱- نویسنده مسئول، دانش‌آموخته ماستری اقتصاد دانشگاه کاتب

۲- دکترای اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشگاه کاتب

۳- دکترای روانشناسی و عضو هیئت علمی دانشگاه کاتب

چکیده

این تحقیق با هدف اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر کابل که جامعه آماری آن را شهروندان کابل تشکیل می‌دهند با استفاده از روش تحقیقات توصیفی-تحلیلی انجام شده است. روش نمونه‌گیری تحقیق، تصادفی ساده و حجم نمونه آن ۵۰۰ نفر از شهروندان شهر کابل است. برای رسیدن به اهداف تحقیق، از پرسش‌نامه محقق ساخته شامل ۲۴ پرسش استفاده شده است. این پرسش‌نامه دارای پایایی بر اساس آلفای کرونباخ ۰.۷۹ است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون‌های کولموگروف-اسمیرنوف و آزمون پارامتریک واریانس یک‌راهه استفاده شده است. بدین منظور نرم‌افزار SPSS 23 به کار گرفته شد است. یافته‌ها نشان داده است که در میان نواحی مختلف شهر، نرخ فقر چندبعدی تفاوت معنی‌داری به لحاظ آماری وجود دارد. ($p < 0.001$) نتایج و یافته‌ها نشان می‌دهد که فقیرترین مناطق شهر کابل نظر به رویکرد چندبعدی مناطق ۱۲، ۹، ۱۶، ۱۸ و ۲۰ و نظر به رویکرد صحت مناطق ۷ و ۸ و نظر به رویکرد مسکن مناطق ۱۶، ۹، ۱۲، ۱۸ و ۲۰ نظر به رویکرد درآمدی مناطق ۷، ۸ و نظر به رویکرد آموزش مناطق ۱۰، ۵ و ۲۱، ۲۲، ۱۵ است. کمترین نرخ فقر هم در مناطق ۱، ۲، ۳، ۴ شهر کابل دیده می‌شود.

کلمات کلیدی: فقر چندبعدی، خط فقر، محرومیت نسبی

مقدمه

امروزه در آستانه قرن بیست و یکم، هنوز هم فقر یکی از مشکلات اساسی جوامع بشری است. فقر، نشانه بارز توسعه نیافتگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است و تبعات سیاسی و اجتماعی بسیاری را به دنبال دارد و از طرفی صحت روانی اقشار فقیر را به خطر می‌اندازد.

بشر، موجودی چندبعدی است و برای ادامه زندگی باید به رفع نیازهای گوناگون خود بپردازد. او به حدی دارای توان است که بتواند نیازهایش را تأمین کند؛ از این رو فقر به مفهوم جامعی بدل شده است که کل طیف زندگی بشر را دربر می‌گیرد؛ بنابراین، درآمد به عنوان شاخص فروش رفاه، شاخص مناسبی نیست و باید به وسیله دیگر صفات با متغیرهایی همانند مسکن، سواد، امید به زندگی، دسترسی به کالاهای عمومی و موارد دیگر تکمیل شود (راغفر، ۱۳۹۰).

رویکرد اساسی و مطلق در جهت بررسی فقر در افغانستان، بررسی فقر درآمدی است که بر اساس هزینه سرانه سنجیده می‌شود؛ اما این رویکرد نمی‌تواند نشان‌دهنده تمامی ابعاد فقر باشد. امروزه کاملاً مشخص شده است که رفاه یک خانوار با مشاهده درآمدش مشخص نمی‌شود؛ از این رو محرومیت، تنها محدود به محرومیت درآمدی نیست؛ بلکه محرومیت از برخورداری از صحت، مسکن و سرپناه مناسب، آموزش، محرومیت منزلتی، سیاسی و اجتماعی از جمله اشکال مختلف محرومیت هستند. بنابراین، سنجش فقر چندبعدی، تصویر بهتر و واقعی‌تری از میزان محرومیت در نیازهای اساسی در اختیار سیاست‌گذاران می‌گذارد تا به برنامه‌ریزی دقیق‌تر در جهت رفع محرومیت‌های واقعی مردم بپردازند.

با توجه به مسائل یاد شده، لازم و ضروری است که این پدیده یعنی فقر چندبعدی در شهر کابل مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد و برای جلوگیری از آسیب‌ها، بررسی عوامل به وجود آورنده آن شناسایی شود.

فقر در فرهنگ‌ها، ملیت‌ها، موقعیت‌های جغرافیایی و اندیشه‌ها نمادهای متفاوت و ویژگی‌های گوناگونی از خود بروز می‌دهد. هر تعریف با نگاه به یکی از موقعیت‌ها و یا متناسب با یکی از شرایط ارائه می‌شود. با آن هم می‌توان گفت که فقر حالتی از کمبود منابع پولی و کمبود در تأمین نیازهای اساسی است (راغفر، ۱۳۹۲).

با استفاده از مفهوم فقر به برخی از ابعاد آن با توجه به مفهوم‌هایی که از آن استنتاج می‌شود می‌پردازیم. فقر را می‌توان به انواع مختلفی تقسیم کرد:

فقر مطلق را می‌توان به معنای نخوردن غذای کافی (گرسنگی یا سوءتغذیه) دانست. یعنی این حالت، بیانگر وضعیتی است که در آن، شرایط زندگی سختی حاکم است و نداشتن یک وعده غذایی بعدی ممکن است به معنای زندگی یا مرگ یک انسان باشد. از نشانه‌های آن می‌توان به اثرات سوءتغذیه، گرسنگی مزمن و تحلیل توان انسان به‌ویژه در کودکان اشاره کرد که در حال حاضر میلیون‌ها گر سنه، به آن گرفتارند. افراد دارای سطح درآمدی کمتر از تأمین حداقل ضروریات زندگی (سطح معیشت) به فقر مطلق دچارند. این نیازهای اساسی (حداقل امکانات معیشتی) عبارت‌اند از: غذا، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش، لباس و... (خداداد کاشی، ۱۳۷۷).

پیتر تاوژند، یکی از حامیان مفهوم فقر نسبی، فقر را این‌گونه تعریف کرده است: افرادی که قادر به مشارکت در فعالیت‌های جامعه نبوده و فاقد شرایط زندگی و تسهیلات مرسوم جامعه باشند شامل تعریف فقر نسبی می‌شوند. اما فعالیت‌ها و نیازهای متداول در جامعه باید بیان شود. وی هم‌چنین معتقد است: افرادی به فقر نسبی مبتلا هستند که فاقد منابع درآمدی به منظور برخورداری از انواع رژیم‌های غذایی باشند و یا قادر به مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی نباشند و از تسهیلات بهداشتی و روزمره مقبول و عمومیت‌یافته در جامعه نصیبی نبرده باشند و نیز شاخص‌هایی مثل یک وعده غذا خوردن در رستوران در یکی از روزهای هفته، ارسال کارت کریسمس، گذراندن اوقات فراغت به صورتی مطلوب و... برخوردار نباشند. به عبارتی دیگر هنگامی افراد خانواده‌ها و گروه‌های یک جامعه را می‌توان فقیر نامید که آن‌ها منابع لازم برای دستیابی به غذا، شرکت در فعالیت‌ها و داشتن شرایط مطلوب زندگی را نداشته و از تسهیلات مرسوم (با حداقل این تسهیلات) که در جوامع آن‌ها پسندیده و مورد تشویق است بی‌بهره باشند. در واقع فقر نسبی، ارضای نیازهای فرد در رابطه با دیگران و نسبت به آن‌ها سنجیده می‌شود (خداداد کاشی، ۱۳۷۷).

هر چند در زمینه فقر مطالبی نوشته شده است اما نگاهی وسیع و کلان به آن نشده است. بیشتر مطالب نگاشته شده در این راستا با وجود برخورداری از محتوای وسیع، دارای عمق و ژرفای کافی نبوده‌اند. این تحقیق بر آن است تا گستره‌ای محدود را با ژرفای کافی کاویده و خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در افغانستان را ارائه کند. به علت فقدان داده‌های احصاییی مطالعات کمی در این بخش صورت گرفته است. این تحقیق در اندازه‌گیری فقر چندبعدی بسیار نادر بوده و جزء نخستین مطالعات در زمینه اندازه‌گیری آن، در شهر کابل به شمار می‌رود. این در حالی است که می‌توان تنها از یک تحقیقی که در این مورد صورت گرفته است نام برد.

سیار، فیاض احمد (۱۳۸۷) در تحقیق خود تحت عنوان «عوامل فقر در افغانستان، امکانات و راه‌های کاهش آن» که توسط مرکز ملی تحقیقات پالیسی صورت گرفته است با استفاده از پرسش‌نامه، داده‌های مربوط به ۱۷ ناحیه و ۵ ولسوالی کابل را جمع‌آوری کرده و دریافته است که مهم‌ترین عوامل گسترش فقر در افغانستان به‌طور عموم سپری شدن سه دهه جنگ و نابسامانی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و به خصوص تاراج عمدی تأسیسات اقتصادی و اداره عامه است که در اثر مداخلات کشورهای خارجی و تحمیل جنگ‌های داخلی به وجود آمده است. همچنین بی‌اعتمادی به اوضاع سیاسی و نظام‌های حاکم در گذشته سبب فرار سرمایه‌های مادی و معنوی (اقتصادی و انسانی) به خارج از کشور شده است.

با توجه به این که هر تحقیق عملی، اهدافی را دنبال می‌کند، اهداف این تحقیق چنین خواهد بود: تعیین میزان فقر چندبعدی، تعیین میزان فقر صحت، تعیین میزان فقر مسکن، تعیین میزان فقر درآمد و تعیین میزان فقر آموزش بین نواحی شهر کابل و از دیدگاه شهروندان کابل.

روش‌شناسی تحقیق

نوع تحقیق: این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است که به اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر کابل می‌پردازد.

جامعه آماری: جامعه آماری در این تحقیق شامل شهروندان شهر کابل است که تعداد آن‌ها در زمان این تحقیق ۴۲۰۰۰۰۰ نفر تخمین زده می‌شود (احصائیه مرکزی، ۱۳۹۴).

نمونه آماری و روش نمونه‌گیری: در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. تعداد نمونه‌ها در این تحقیق ۵۰۰ نفر انتخاب شده است. با استفاده از پیش‌برآورد وریانس متغیرهای مورد نظر از طریق مطالعه مقدماتی در جامعه آماری و همچنین با در نظر گرفتن دقت احتمالی،

ضریب اطمینان ۹۵٪ و حجم نمونه با استفاده از فرمول
$$n = \frac{Nt^2 pq}{(N-1)d^2 + t^2 pq}$$
 برآورد شده است. (منصوری فر، ۱۳۷۸).

ابزار تحقیق

الف) پرسش‌نامه اطلاعات عمومی: این پرسش‌نامه مربوط به داده‌های دموگرافیک یا جمعیت‌شناختی است که شامل مناطق، جنسیت، وضعیت تأهل، تعداد اعضای فامیل، درجه تحصیلات، سن، وظیفه و ملیت است.

ب) پرسش‌نامه اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر کابل دارای ۴ بخش است. هر بخش دربرگیرنده ۶ پرسش است که در مجموع شامل ۲۴ پرسش می‌شود. بخش اول، پرسش‌های مرتبط با فقر مسکن، بخش دوم، پرسش‌های مرتبط با فقر صحت، بخش سوم، پرسش‌های مرتبط با فقر درآمدی و بخش چهارم پرسش‌های مرتبط با فقر آموزش را شامل می‌شود. این مقیاس در ۵ طیف از ۱ الی ۵ نمره‌گذاری می‌شود. به منظور برآورد پایایی^۱ یا قابلیت اعتماد پرسش‌نامه نیز از روش آلفای کرونباخ به وسیله نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. تحلیل نتایج نشان داد که میزان آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه اصلاح‌شده ۰,۷۹ است که این مقدار برای کارهای تحقیقاتی خوب است. همچنین به منظور سنجش روایی^۲ صوری و یا اعتبار پرسش‌نامه اقداماتی از قبیل دریافت نظریات پنج نفر از خبرگان انجام شده است که نظریات آن‌ها بر تأیید روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه بوده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات

برای جمع‌آوری اطلاعات به تعداد ۵۰۰ نسخه پرسش‌نامه برای شهروندان شهر کابل توزیع و پس از دو هفته جمع‌آوری شد. برای جمع‌آوری ادبیات تحقیق از کتابخانه، اینترنت، مطالعات تحقیقاتی و مقالات محققان استفاده شده است.

روش تحلیل اطلاعات

اطلاعات پس از جمع‌آوری از طریق روش‌های آماری - توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت. در تحلیل توصیفی از شاخص‌های توصیفی مانند میانگین، انحراف معیار و میانه استفاده خواهد شد. جداول و نمودارهای آن به دست خواهد آمد. به منظور تحلیل فرضیه‌های تحقیق

از آزمون‌های پارامتریک F یا آزمون تحلیل وریانس یک‌راهه^۱ استفاده شده است. تمام این تحلیل‌ها توسط نرم‌افزار SPSS انجام خواهد شد.

مدل مفهومی تحقیق

ابعاد و شاخص‌های موجود سطح فقر در یک کشور، تماماً مبتنی بر ادراک مشاهده‌کنندگان و شرکت‌کنندگان است. این امر مشکلاتی را در زمینه عینیت و قابلیت قیاس بودن این شاخص‌ها به وجود می‌آورد (کریمی، ۱۳۹۴).

پس از بررسی موضوع و استفاده از نظریات محققان، کار شناسان، اساتید و خبرگان این امر، مبانی نظری تحقیق به صورت زیر مطرح می‌شود. برای این که بتوان فرضیه‌های تحقیق را بررسی و اجرا کرد از مدل مفهومی زیر استفاده شده است که مبتنی بر مبانی نظری تحقیق است. شایان ذکر است که مدل مفهومی تحقیق برگرفته از مبانی نظری تحقیق و مقالات مرتبط با موضوع این نوشتار است. با بررسی جامع و نگرشی سیستمی به عوامل تأثیرگذار بر مقوله اندازه‌گیری فقر، با نظر اندیشمندان و صاحب‌نظران متخصص این امر، مدل زیر طراحی شده است.

جدول ۱ مدل مفهومی تحقیق

مفهوم	عوامل	ابعاد
فقر چندبعدی	مسکن	بافت واحدهای مسکونی از نظر وضعیت دوام (ستارزاده، ۱۳۸۵)
		بافت واحدهای مسکونی از نظر قدامت ساخت (ستارزاده، ۱۳۸۵)
	صحت	وضعیت صحت (محمدی، ۱۳۹۲)
		عملکرد سیستم صحت (محمدی، ۱۳۹۲)
	آموزش	امکانات آموزشی (شفیعا، ۱۳۸۰)
		محتوای آموزشی (شفیعا، ۱۳۸۰)
درآمد	ضریب جینی (معصومه‌نژاد، ۱۳۹۲)	

یافته‌های تحقیق

بیشترین در صد فراوانی مربوط است به منطقه ۱۹ با در صد ۸,۲ و کمترین در صد فراوانی مربوط به منطقه ۲۱ با در صد ۰,۸ و میانگین گروه سنی پاسخ‌دهندگان ۳۲,۱۹ است. بیشترین پاسخ‌دهندگان مربوط به مقطع تحصیلات کمتر از دیپلوم با ۲۶,۸ درصد و کمترین مربوط به مقطع تحصیلی لیسانس با ۳,۴ درصد. بیشترین پاسخ‌دهندگان مرد با ۸۳,۸ درصد و کمترین پاسخ‌دهندگان زن با ۱۶,۲ درصد است. بیشترین پاسخ‌دهندگانی که متأهل بودند با در صد فراوانی ۶۵,۲ و کمترین آن‌ها زنان با در صد ۳۴,۸ و بیشترین تعداد پاسخ‌دهندگان تعداد اعضای فامیل بین ۸ الی ۱۰ نفر با در صد ۴۸,۸ و دارایی و وظایف آزاد با در صد ۲۷,۲.

تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها (آمار استنباطی)

آزمون فرضیه‌ها

در این بخش، پیش شرط آزمون‌های پارامتریک بررسی شد. اکنون در ابتدا نرمالتی را بررسی خواهیم کرد.

آزمون نرمالتی

به منظور استفاده از آزمون‌های پارامتریک لازم است که در ابتدا شرط نرمال بودن توزیع نمرات در جامعه از آزمون کولموگروف اسمیرنوف به کار گرفته می‌شود. نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای نرمال بودن توزیع نمرات در جامعه نشان می‌دهد که توزیع نمرات فقر چندبعدی، مسکن، صحت و آموزش نرمال هستند؛ بنابراین می‌توان برای بررسی فرضیه‌ها در این نمرات از آزمون پارامتریک استفاده کرد. نتایج نشان می‌دهد که شرط نرمالتی در فقر درآمد رعایت نشده است. چون تعداد افراد نمونه در این تحقیق از ۴۰ نفر بیشتر است؛ بنابراین شرط نرمال بودن لازم نیست و خطا هم در حدی نیست که روی نتیجه تأثیر داشته باشد؛ لذا برای این متغیرها هم می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

۱. در میزان نرخ فقر چندبعدی بین نواحی شهر کابل تفاوت‌های معنی‌داری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل وریانس یک‌راهه که به آن ANOVA یا آزمون F می‌گویند استفاده شده است. برای دریافت تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

جدول (۲) بررسی فرضیه اصلی

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	اطمینان برای فاصله ۹۵٪		حدافل	حداکثر
					مرز پایینی	مرز بالایی		
مرکزی	۶۵	۶۲,۵۲۳۱	۱۰,۵۴۱۷۴	۱,۳۰۷۵۴	۵۹,۹۱۱۰	۶۵,۱۳۵۲	۲۹,۰۰	۱۰۰,۰۰
شمالی	۱۳۶	۶۴,۸۸۹۷	۱۶,۱۰۹۶۶	۱,۳۸۱۳۹	۶۲,۱۵۷۷	۶۷,۶۲۱۷	۳۸,۰۰	۱۰۷,۰۰
جنوبی	۶۲	۶۳,۷۲۵۸	۱۰,۷۸۲۷۶	۱,۳۶۹۴۱	۶۰,۹۸۷۵	۶۶,۴۶۴۱	۳۸,۰۰	۹۹,۰۰
شرقی	۹۳	۷۵,۰۸۶۰	۱۹,۲۵۵۵۲	۱,۹۹۶۷۰	۷۱,۱۲۰۴	۷۹,۰۵۱۶	۳۱,۰۰	۱۱۲,۰۰
غربی	۱۴۴	۶۷,۶۶۶۷	۱۵,۵۵۵۴۵	۱,۳۹۹۲۹	۶۵,۱۰۴۳	۷۰,۲۲۹۰	۳۷,۰۰	۱۰۶,۰۰
کل	۵۰۰	۹۷,۱۳۴۰	۱۵,۹۳۳۱۰	۰,۷۱۲۵۱	۶۵,۷۳۴۱	۶۸,۵۳۳۹	۲۹,۰۰	۱۱۲,۰۰

فقر چندبعدی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره	سطح معنی داری
بین گروهی	۸۷۰۸,۸۱۰	۴	۲۱۷۷,۲۰۳	۹,۱۳۷	۰,۰۰۰
درون گروهی	۱۱۷۹۵۳,۲۱۲	۴۹۵	۲۳۸,۲۸۹		
کل	۱۲۶۶۶۲,۰۲۲	۴۹۹			

منبع: یافته‌های محاسباتی تحقیق

نتایج در جدول (۲) نشان می‌دهد که در میزان فقر چندبعدی در شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد. نظریات شهروندان شهر کابل از لابه‌لای پرسش‌نامه می‌رساند که با فرضیه مطرح شده هم‌خوانی و هم‌سویی دارد و رتبه‌بندی محرومیت در هر یک از نواحی از نظم خاصی برخوردار نیست، طوری که بر اساس آزمون تعقیبی در مناطق شرقی شهر که نواحی ۱۲، ۹، ۱۶، ۱۸، ۲۰ را شامل می‌شود بیشترین فقر چندبعدی در آن دیده می‌شود و کمترین نرخ فقر چندبعدی را می‌توان در مناطق مرکزی شهر یعنی نواحی ۴، ۳، ۲، ۱ شاهد بود.

۲. در میزان فقر صحت بین نواحی شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیلی و رایانس یک‌راهه که به آن ANOVA یا آزمون F می‌گویند استفاده شده و برای دریافت تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

جدول (۳) بررسی فرضیه فرعی

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	اطمینان برای فاصله ۹۵٪ میانه		حداقل	حداکثر
					مرز پایینی	مرز بالایی		
مرکزی	۶۵	۲۴,۳۵,۸	۴,۹۲,۵۳۰	۶۱۲۱۵	۲۳,۵۷,۶۸	۲۵,۵۷,۶۸	۱۲,۰۰	۳۳,۰۰
شمالی	۱۳۶	۲۶,۱۹,۸۵	۵,۴۷,۵۶۳	۴۶۹۵۳	۲۵,۲۶,۹۹	۲۷,۱۲,۷۱	۱۲,۰۰	۳۶,۰۰
جنوبی	۶۲	۲۸,۵۰۰۰	۵,۸۱,۳۴۳	۷۴۷۲۰	۲۷,۰۰,۵۹	۲۹,۹۹,۴۱	۱۲,۰۰	۳۶,۰۰
شرقی	۹۳	۲۶,۰۶,۴۵	۵,۷۲,۱۴۴	۵۹۳۳۹	۲۴,۸۸,۶۲	۲۷,۲۴,۲۸	۱۱,۰۰	۳۳,۰۰
غربی	۱۴۴	۲۵,۵۳,۴۷	۶,۰۹,۳۵۷	۵۰۷۸۰	۲۴,۵۳,۱۰	۲۶,۵۳,۸۵	۱۰,۰۰	۳۷,۰۰
کل	۵۰۰	۲۶,۰۲,۸۰	۵,۷۷,۴۵۹	۲۵,۸۱۲۵	۲۵,۵۲۶	۲۶,۵۳,۵۴	۱۰,۰۰	۳۷,۰۰

فقر صحت	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره	سطح معنی داری
بین گروهی	۶۰۰,۱۶۷	۷	۱۵۰,۰۴۲	۴,۶۳۱	۰,۰۰۰
درون گروهی	۱۶۰,۳۹,۴۴۱	۴۹۵	۳۲,۴۰۳		
کل	۱۶۶,۳۹,۶۰۸	۴۹۹			

منبع: یافته‌های محاسباتی تحقیق

نتایج در جدول (۳) نشان می‌دهد که میزان فقر صحت در بین نواحی شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد. نظریات شهروندان شهر کابل از لابه‌لای پرسش‌نامه می‌رساند که با فرضیه مطرح‌شده هم‌خوانی و هم‌سویی دارد. رتبه‌بندی محرومیت صحت در هر یک از نواحی از نظم خاصی برخوردار نیست. طوری که آزمون تعقیبی نشان می‌دهد در مناطق جنوبی شهر کابل که متشکل از نواحی ۸ و ۷ می‌شود بیشترین فقر صحت دیده می‌شود و کمترین نرخ فقر صحت را می‌توان در مناطق مرکزی شهر که متشکل است از نواحی ۴، ۳، ۲، ۱ است شاهد بود.

۳. در میزان فقر مسکن بین نواحی شهر کابل تفاوت‌های معنی‌داری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل وریانس یک‌راهه که به آن ANOVA یا آزمون F می‌گویند استفاده شده است و برای دریافت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

جدول (۴) بررسی فرضیه فرعی

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	اطمینان برای فاصله ۹۵٪		حداقل	حداکثر
					مرز پایینی	مرز بالایی		
مرکزی	۶۵	۲۴,۲۶۱۵	۹,۵۹۸۶۳	۱,۱۹۰۵۶	۲۱,۸۱۳۱	۲۶,۶۴۰۰	۹,۰۰	۵۸,۰۰
شمالی	۱۳۶	۲۴,۰۳۶۸	۱۳,۱۷۳۱۵	۱,۱۲۹۵۹	۲۱,۸۰۲۸	۲۶,۲۷۰۷	۹,۰۰	۶۴,۰۰
جنوبی	۶۲	۲۰,۲۰۹۷	۹,۲۳۶۶۶	۱,۱۷۳۰۶	۱۷,۸۶۴۰	۲۲,۵۵۵۴	۱۰,۰۰	۶۲,۰۰
شرقی	۹۳	۳۵,۲۲۵۸	۱۶,۸۰۵۸۸	۱,۷۴۲۶۹	۳۱,۷۶۴۷	۳۸,۶۸۶۹	۸,۰۰	۶۶,۰۰
غربی	۱۴۴	۲۷,۸۹۵۸	۱۴,۲۲۳۳۷	۱,۱۸۵۲۰	۲۵,۵۵۳۱	۳۰,۲۳۸۶	۸,۰۰	۶۴,۰۰
کل	۵۰۰	۲۶,۷۸۴۰	۱۴,۱۸۱۹۵	۶۳۴۲۴	۲۵,۵۳۷۹	۲۸,۰۳۰۱	۸,۰۰	۶۶,۰۰

فقر مسکن	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره	سطح معنی داری
بین گروهی	۱۰۹۲۵,۳۳۲	۴	۲۷۳۱,۳۳۳	۱۵,۱۱۷	۰,۰۰۰
درون گروهی	۸۹۴۳۷,۳۴۰	۴۹۵	۱۸۰,۶۸۱		
کل	۱۰۰۳۶۲,۶۷۲	۴۹۹			

منبع: یافته‌های محاسباتی تحقیق

نتایج در جدول (۴) نشان می‌دهد که میزان فقر مسکن در بین نواحی شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد. نظریات شهروندان شهر کابل از لابه‌لای پرسش‌نامه می‌رساند که با فرضیه مطرح‌شده هم‌خوانی و هم‌سویی دارد و رتبه‌بندی محرومیت مسکن در هر یک از نواحی از نظم خاصی برخوردار نیست؛ طوری که آزمون تعقیبی نشان می‌دهد در مناطق شرقی شهر که متشکل از نواحی ۱۲، ۹، ۱۶، ۱۸، ۲۰ بیشترین فقر مسکن دیده می‌شود و کمترین نرخ فقر مسکن را می‌توان در مناطق مرکزی شهر که متشکل از نواحی ۴، ۳، ۲، ۱ است شاهد بود.

۴. در میزان فقر درآمدی بین نواحی شهر کابل تفاوت‌های معنی‌داری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل وریانس یک‌راهه که به آن ANOVA یا آزمون F می‌گویند استفاده شده و برای دریافت تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

جدول (۵) بررسی فرضیه فرعی

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	اطمینان برای فاصله ۹۵٪ میان		حداقل	حداکثر
					مرز بالایی	مرز پایینی		
مرکزی	۶۵	۸,۰۴۶۲	۱,۴۲۹۹۳	۰.۱۷۷۳۶	۷,۶۹۱۸	۸,۴۰۰۵	۴,۰۰	۱۲,۰۰
شمالی	۱۳۶	۸,۵۷۳۵	۱,۷۳۶۸۹	۰.۱۴۸۹۴	۸,۲۷۹۰	۸,۸۶۶۸۱	۴,۰۰	۱۲,۰۰
جنوبی	۶۲	۹,۰۰۰۰	۱,۵۴۷۰۸	۰.۱۹۶۴۸	۸,۶۰۷۱	۹,۳۹۲۹	۵,۰۰	۱۱,۰۰
شرقی	۹۳	۸,۲۲۵۸	۱,۹۷۳۳۵	۰.۲۰۴۶۳	۷,۸۱۹۴	۸,۶۳۲۲	۴,۰۰	۱۴,۰۰
غربی	۱۴۴	۸,۳۹۵۸	۱,۵۷۴۳۵	۰.۱۳۱۲۰	۸,۱۳۶۵	۸,۶۵۵۲	۴,۰۰	۱۳,۰۰
کل	۵۰۰	۸,۴۴۲۰	۱,۶۹۴۸۱	۰.۰۷۵۷۹	۸,۲۹۳۱	۸,۵۹۰۹	۴,۰۰	۱۴,۰۰

فقر درآمدی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره	سطح معنی‌داری
بین گروهی	۳۶,۴۹۶	۴	۹,۱۲۴	۳,۲۳۳	۰,۰۰۰
درون گروهی	۱۳۹۶,۸۲۲	۴۹۵	۲,۸۲۲		
کل	۱۴۳۳,۳۱۸	۴۹۹			

منبع: یافته‌های محاسباتی تحقیق

نتایج در جدول (۵) نشان می‌دهد که میزان فقر درآمد در بین نواحی شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد. نظریات شهروندان شهر کابل از لابه‌لای پرسش‌نامه می‌رساند که با فرضیه مطرح‌شده هم‌خوانی و همسویی دارد و رتبه‌بندی محرومیت مسکن در هر یک از نواحی از نظم خاصی برخوردار نیست، طوری که در مناطق جنوبی شهر کابل که شامل نواحی ۸ و ۷ می‌گردد بیشترین فقر درآمد دیده می‌شود و کمترین نرخ فقر درآمد را می‌توان در مناطق مرکزی شهر که متشکل از نواحی ۴، ۳، ۲، ۱ است شاهد بود.

۵. در میزان فقر در آموزش بین نواحی شهر کابل تفاوت‌های معنی‌داری وجود دارد.

برای بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل وریانس یک‌راهه که به آن ANOVA یا آزمون F می‌گویند استفاده شد و برای دریافت تفاوت بین گروه‌ها از آزمون تعقیبی توکی استفاده شده است.

جدول (۶) بررسی فرضیه فرعی

مناطق	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	اطمینان برای فاصله ۹۵٪		حداکثر
					مرز بالایی	مرز پایینی	
مرکزی	۶۵	۵,۸۶۱۵	۱,۶۹۴۴۵	-۲۱۰۱۷	۵,۴۴۱۷	۶,۲۸۱۴	۲,۰۰
شمالی	۱۳۶	۶,۰۸۰۹	۱,۴۲۴۹۴	-۱۲۲۱۹	۵,۸۳۹۲	۶,۳۲۲۵	۲,۰۰
جنوبی	۶۲	۶,۰۱۶۱	۱,۱۶۴۳۶	-۱۴۸۱۳	۵,۷۱۹۹	۶,۳۱۲۳	۴,۰۰
شرقی	۹۳	۵,۵۶۹۹	۱,۴۷۷۳۵	-۱۵۳۱۹	۵,۲۶۵۶	۵,۸۷۴۱	۲,۰۰
غربی	۱۴۴	۵,۸۴۰۳	۱,۳۷۲۳۷	-۱۱۴۳۶	۵,۶۱۴۲	۶,۰۶۶۳	۳,۰۰
کل	۵۰۰	۵,۸۸۰۰	۱,۴۳۴۴۷	۰,۶۴۱۵	۵,۷۵۴۰	۶,۰۰۶۰	۲,۰۰

فقر آموزش	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره	سطح معنی داری
بین گروهی	۱۵,۸۳۰	۴	۳,۹۵۷	۱,۹۳۸	۰,۰۰۰
درون گروهی	۱۰۱۰,۹۷۰	۴۹۵	۲,۰۴۲		
کل	۱۰۲۶,۸۰۰	۴۹۹			

منبع: یافته‌های محاسباتی تحقیق

نتایج در جدول (۶) نشان می‌دهد که میزان فقر آموزش در بین نواحی شهر کابل تفاوت معنی‌دار وجود دارد. نظریات شهروندان شهر کابل از لابه‌لای پرسش‌نامه می‌رساند که با فرضیه مطرح شده هم‌خوانی و همسویی دارد و رتبه‌بندی محرومیت مسکن در هر یک از نواحی از نظم خاصی برخوردار نیست، طوری که در مناطق شمال شهر که متشکل از نواحی ۵، ۱۵، ۱۰، ۲۲، ۲۱ است بیشترین فقر آموزش دیده می‌شود و کمترین نرخ فقر آموزش را می‌توان در مناطق شرقی شهر که متشکل از نواحی ۱۲، ۹، ۱۶، ۱۸، ۲۰ است شاهد بود.

بحث در نتایج

هدف اصلی این تحقیق اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر کابل بود. جمع‌بندی مطالب فوق‌الذکر ما را به این نتیجه می‌رساند که در درون هر منطقه شهر، رتبه‌بندی محرومیت، نظم خاصی ندارد؛ به طوری که ممکن است در یک منطقه فقر درآمدی بیشترین محرومیت باشد و در منطقه‌ای دیگر فقر صحت بالاترین نرخ را داشته باشد. با بررسی شاخص‌های فقر با رویکردهای مختلف مشاهده می‌شود که فقیرترین مناطق از نظر فقر چندبعدی مناطق شرقی که متشکل است از نواحی ۱۶، ۹، ۱۲، ۲۰، ۱۸ از نظر فقر صحت مناطق جنوبی که متشکل است از نواحی ۸، ۷ و از نظر فقر مسکن مناطق شرقی شهر که متشکل است از نواحی ۲۰، ۱۸، ۱۶، ۹، ۱۲ و از نظر فقر درآمدی مناطق جنوبی شهر که متشکل است از نواحی ۸، ۷ و از نظر فقر آموزشی مناطق شمالی که متشکل است از نواحی ۱۰، ۵، ۱۵، ۲۱، ۲۲ و کمترین فقر را می‌توان در مناطق مرکزی شاهد بود. در نتیجه می‌توان عنوان کرد که مناطق در قسمت‌های شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز قرار دارند باهم از نظر محرومیت فرق دارند و این نتایج فرضیات ما را در مورد شهر کابل اثبات می‌کند. در نتیجه این تحقیق معلوم می‌شود که بین درآمد و فقر صحت یک ارتباط مستقیم و مثبت وجود دارد. چون در مناطق جنوبی شهر که متشکل است از نواحی ۸، ۷ هر دو فقر یعنی فقر صحت و درآمد نظر به مناطق دیگر شهر بیشتر وجود دارد و بر اساس این تحقیق می‌توان عنوان کرد که باید در شهر کابل یک نقشه فقر بر اساس هر کدام از نیازهای اساسی در مناطق بیست‌ودوگانه شهر کابل تهیه و برنامه‌ریزی مدون برای تمام مناطق شهر کابل با در نظر داشت نوع محرومیت اجرا شود.

در مطالعات بعدی پیشنهاد می‌شود که فقر چندبعدی در شهرهای دیگر افغانستان نیز انجام شود.

منابع

- اسلامی، سیفالله. (۱۳۷۹). *بررسی یارانه و خط فقر، فصلنامه علمی - ترویجی پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی* ۶ (۵): ۲۴ - ۲۳.
- استانکزی، محمدناصر. (۱۳۸۳). *مطالعه و تحقیق وضع دموگرافی افغانستان*، کابل، آکادمی علوم، ارزروم چیلر، نسرين. (۱۳۸۴) ابعاد گوناگون فقر در ایران، *مجموعه مقالات پژوهشی‌های اقتصادی، اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی*، ۳ (۱۷): ۴۳ - ۴۴.
- اطهاری، ماهر. (۱۳۸۴) *فقر مسکن در ایران*
- ابوالفتحی قمی، ابوالفضل (۱۳۷۱) *درآمدی بر شناخت شاخص‌های نابرابری درآمد و فقر*. مرکز آمار ایران.
- بهروز، هادی. (۱۳۸۴) فقر و نابرابری درآمد در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های رفاه اجتماعی*، ۳ (۶): ۲۲-۲۳.
- بهزادنسب، جانعلی. (۱۳۷۳) *مسکن روستایی در ایران. فصلنامه توسعه مسکن در ایران*، ۵ (۹): ۴۳-۴۴.
- پروین، سهیلا. (۱۳۸۹). تأثیرات تغییرات قیمت بر فقر. *فصلنامه اقتصاد مقداری*، ۴ (۱۰): ۲۰-۲۱.
- تودارو، مایکل: مترجم، فرجامی، غلام علی. (۱۳۷۲) *توسعه اقتصادی در جهان*. تهران: نشر نی.
- خداداد کاشی، فرهاد. (۱۳۷۷). اندازه‌گیری فقر در ایران برحسب خصوصیات اجتماعی و اقتصادی خانوارها. *پژوهشنامه بازرگانی* ۴ (۸): ۱۱-۱۲.
- خداداد کاشی، فرهاد (۱۳۸۱) اندازه‌گیری شاخص‌های فقر در ایران. *فصلنامه گروه پژوهشی آمار اقتصادی*، ۶ (۵): ۴۴-۴۵.
- راغفر، حسین. (۱۳۹۲) اندازه‌گیری فقر چندبعدی در شهر تهران. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، ۲ (۷): ۱۰-۱۲.
- ریاست مستقل احصائیه مرکزی (۱۳۹۴) *سروی نفوس نواحی شهر کابل. فصلنامه احصائیه مرکزی*، ۱۰ (۲): ۹-۱۲.
- زاهدی مازندرانی، محمدجواد. (۱۳۹۳) فقر روستایی روند و اندازه‌گیری آن در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های رفاه و اجتماعی*، ۳ (۱): ۸-۹.
- ستارزاده، داود. (۱۳۸۵) بررسی شاخص‌های جمعیتی مسکن ایران در سال ۱۳۸۵. *فصلنامه جمعیت شماره ۶۷*، ۱۱ (۳): ۱۷-۲۳.

- سیار، فیاض احمد. (۱۳۸۷) *عوامل فقر در افغانستان امکانات و راه‌حل‌های کاهش آن*. مرکز ملی تحقیقات پالیسی، کابل: نشر مرکز تحقیقات و پالیسی.
- شیانی، ملیحه. (۱۳۹۲) فقر، محرومیت و شهروندی در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های رفاه اجتماعی*، ۳ (۲): ۴۲-۴۴.
- شفیعا، محمدعلی. (۱۳۸۰) عملکرد در آموزش عالی ایران. *فصلنامه موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی*، ۲ (۴): ۵-۱۲.
- فطرس، محمدحسن. (۱۳۷۵) *بررسی برخی عوامل ایجاد فقر در اقتصاد ایران سازمان و بودجه*، ۱ (۳): ۷-۸.
- کیمیاگر، مسعود. (۱۳۹۲) فقر و سوء‌تغذیه در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های رفاه اجتماعی*، ۱۰ (۹): ۴-۶.
- کریمی، رامین. (۱۳۹۴) *رهنمای آسان تحلیل آماری با SPSS*. تهران: انتشارات مصور.
- معصومه، نژاد عبدالله. (۱۳۹۲) شاخص‌های توزیع درآمد در ایران. *مجله اقتصادی*، ۱۱ (۲): ۳-۱۲.
- مهربار، امیرهوشنگ (۱۳۷۳) فقر تعریف و اندازه‌گیری آن. *فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی*، ۷ (۱۰): ۲-۴.
- ماهر، علی. (۱۳۸۴) بررسی رابطه فقر و سلامت در ایران. *فصلنامه پژوهش‌های رفاه اجتماعی*، ۳ (۲): ۲۰-۲۳.
- محمدی، خسرو. (۱۳۹۲) بررسی ابعاد چهارچوب مفهومی شاخص‌های سلامت روانی. *فصلنامه تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۱ (۵): ۳-۱۲.

- Allison, R. A. & Foster, J. E. (1999) *Measuring Health Inequality Using Qualitative Data*; Working paper, NO. 99.10. *Harverd center for population and Development studies*. 2 (5): pp. 42-45.
- Anand, S. and Sen, A. K. (2000) The Income Component of the Human Development Index; *Journal of Human Development* 5 (2): pp.54-55
- Anderson, Gordon, Crawford, Ian and Leicester, Andrew (2005) Statistical Tests for Multidimensional Poverty Analysis; *international center UK*. 12 (5): pp.12-13
- Anand, S. and Sen, A. K. (2000) The Income Component of the Human Development Index; *Journal of Human Development*.

- Bejoy, k.Thomas, Roldan Muradian, Gerald Degroot and Arie Ruijter (2009) Multidimensional Poverty and Identification of Poor Households: A Case from Kerela, India; *Journal of Human Development and capabilities*.
- Bourguignon, F., and S. R. Chakravarty (2003) The Measurement of Multidimensional Poverty; *Journal of Economic Inequality*.
- Bibi, S. (2004) Comparing Multidimensional Poverty Between Egypt and Human Development in Africa, Oxford.
- Haughton, Janathan & R. Khandker Shahidur (2009) Handbook of Poverty and Inequality; *World Bank Press, Washington DC*, pp.45-46
- Sen, Amartya K. (1998) *Development as Freedom: Oxford: Oxford University Press*.
- Tsui, K. Y. (2002) Multidimensional Poverty Indices; *Social Choice and Welfar*. pp.10-13